

لوموگرافی، پولاروید و عکاسی بچه‌ها

ابراهیم سیسان

اشاره

لوموگرافی سبکی در عکاسی است که در اوایل دهه ۹۰ میلادی توسط دو دانشجوی اتریشی ابداع شد. بنیانگذاران این سبک در ابتدا با استفاده از یک دوربین ارزان قیمت روسی به نام لومو (LOMO) شروع به ثبت عکس‌هایی با وضوح نرم کردند. لوموگرافی در آغاز یک تکنیک بود اما به مرور زمان تبدیل به یک سبک شد. این شیوه با گذشت زمان، جریان عکاسی مورد توجهی ایجاد کرد و امروزه طرفداران زیادی دارد. اگرچه پیدایش لوموگرافی در ابتدا وابسته به نگاتیو و دوربین‌های آنالوگ بود اما این شیوه امروزه در عکاسی دیجیتال هم رایج است. رویداد مشابه دیگری که هم‌زمان در دهه ۹۰ اتفاق افتاد این بود که ادوین هربرت لند، در سال ۱۹۴۸، با اختراع دوربین عکاسی پولاروید شرکت پولاروید را تأسیس کرد. مهم‌ترین ویژگی منحصر به فرد دوربین پولاروید این است که پس از عکس برداری و در مدتی کوتاه نسخه چاپ شده عکس را تحویل می‌دهد. این دوربین‌ها در بین کاربرانی که عکاس حرفه‌ای نیستند ولی می‌خواهند از عکاسی لذت ببرند محبوبیت فراوانی کسب کرد و این محبوبیت تا به امروز ادامه دارد.

کلیدواژه‌ها: هنر، عکاسی، بچه‌ها، لوموگرافی، پولاروید، آموزش

به‌طور کلی وجوه مهم در عکاسی لوموگرافی به لحاظ بصری عبارت است از رنگ‌های اشباع‌شده (saturation) نوردهی غیریکنواخت، تیرگی تصویر در لبه‌های بیرونی (vigneting). کیفی تنوری پایین، نشت نور و تصاویر اغلب ناواضح. به لحاظ شیوه کاری هم فی‌البداهه بودن را نباید از نظر دور داشت. همه نکات مورد اشاره در بالا اغلب در تعارض با تعاریف و معیارهای رایج در عکاسی حرفه‌ای هستند. اما همه این موارد در ارتباط و تعامل با یکدیگر فضایی منحصر به فرد را شکل می‌دهند که ویژه عکاسی لوموگرافی است. محبوبیت این فضای ویژه به حدی است که امروزه برخلاف دست‌یابی به کیفیت فنی و وضوح بالا در عکس‌ها، در بسیاری از نرم‌افزارهای ویرایش عکس، فیلتری به همین نام وجود دارد که می‌توان برای دسترسی به فضا سازی مورد نظر در لوموگرافی از آن استفاده کرد.

عکس: حسین شلاکه - ۱۴ ساله

«می‌توان تشابهات چشم‌گیری یافت میان هنر کودکان با آنچه که از تلاش‌های اولیهٔ افراد تازه‌کار با هر سن و فرهنگ، در حوزه یک مدیوم تجسمی پدید می‌آید»^۱ منظور از این نوشتار توصیه هنرآموزان به انجام این شیوه از عکاسی نیست، بلکه اشاره‌ای است به این مطلب که با در نظر داشتن ویژگی‌های اصلی و ساختاری این مکتب در هنر عکاسی، و همین‌طور استفاده آسان از دوربین‌های پولاروید، می‌توان به عکاسی بچه‌ها نگاهی دوباره انداخت. چرا که ویژگی‌های منحصر به فرد و آزادی‌هایی که برای هنرمند عکاس، به‌ویژه برای بچه‌های علاقه‌مند به هنر عکاسی، در محدودهٔ این نوع نگاه فراهم است می‌تواند بستر مناسبی باشد برای بروز خلاقیت و نمود ویژگی‌های بیانی منحصر به فرد توسط ایشان. از سوی دیگر می‌توان به این نکته اشاره کرد که در نظر داشتن این ویژگی‌های ساختاری در هر گونه مواجهه، داوری، انتخاب و تجزیه و تحلیل این دسته از آثار (عکس‌های تولیدی هنرآموزان کودک و نوجوان) می‌تواند مدنظر قرار گیرد. چراکه «در هر عکسی، اگر آن را مورد توجه جدی قرار دهیم، نوعی زیبایی وجود دارد»^۲

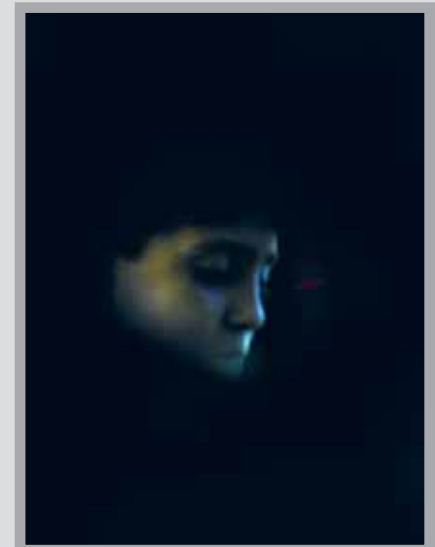

نمونه‌ای از کاربرد فیلتر لوموگرافی

۲

ابزارزدگی مشکلی است که بسیاری به آن مبتلا هستند. اینجا منظور عکاسانی هستند که به جای پرداختن به فرایند عکاسی، وقت خود را صرف به‌روز کردن و تکمیل تجهیزاتشان می‌کنند. این افراد معمولاً مجموعه‌داران خوبی در زمینهٔ تجهیزات عکاسی هستند ولی در عکاس خوب بودن ایشان باید به دیدهٔ تردید نگریست.

متأسفانه توجه بیش از اندازه به کیفیت فنی و تنوع ابزار، می‌تواند عاملی بازدارنده در فرایند خلق اثر هنری در اغلب رشته‌ها به‌ویژه در عکاسی باشد. در ارتباط با این موضوع می‌توان عکاسان حرفه‌ای بزرگی را نام برد؛ مثل دوئین مایکل^۳ که در رویکردی خلاف ابزارزدگی «به ابزار به اندازه‌ای اهمیت می‌داد که وی را به نیتش نزدیک سازد»^۴ بنابراین می‌توان گفت دوربین مناسب برای عکاسی بچه‌ها اغلب ساده‌ترین و در دسترس‌ترین دوربین یا حتی تلفن همراه است. تأکید می‌شود که منظور ما تشویق به عکاسی بی‌کیفیت و عدم تسلط بر موارد فنی نیست، بلکه منظور تسهیل شرایط برای هنرجوی کودک و نوجوان علاقه‌مند به عکاسی است تا بتواند در هر شرایط و با کمترین امکانات موجود و بدون هراس از عدم تسلط تکنیکی با شوق و ذوق به عکاسی بپردازد و از آن لذت ببرد. تسهیل رفتار عکاسانه و تداوم عمل عکس‌برداری، هنرجوی عکاسی را در نهایت به پختگی خواهد رساند، چرا که در این راه سؤالاتی پیش می‌آید که در پی آن هنرجو به دنبال پاسخ آن‌ها می‌رود و لاجرم بر دانش عکاسی خود می‌افزاید. در بررسی سیر تحولات عکاسی و در موقعیتی مشابه لوموگرافی، چنان‌که پیشتر گفتیم، می‌توان به عکاسی پولاروید^۵ اشاره کرد که با شیوه‌ای آسان مراحل زمان‌بر ظهور و چاپ را از عکاسی حذف کرد و علی‌رغم کیفیت فنی پایین‌تر نسبت به عکاسی با نکاتی، به دلیل کاربری آسان، فراگیر شد.

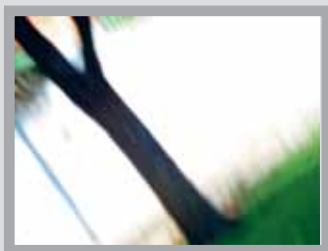
عکس: امیرعلی نوروزی - ۱۳ ساله

۳

شاید یادآوری این نکته جالب باشد که بچه‌ها هم در اختراع دوربین پولاروید نقش مهمی داشته‌اند. ماجرا از این قرار است که ادوین هربرت لند، در سال ۱۹۴۳، وقتی با خانواده‌اش برای تعطیلات به سفر رفته بود، در حال عکس گرفتن از دختر سه ساله‌اش بوده که دختر وی می‌پرسد چرا نمی‌تواند عکس‌ها را همان موقع ببیند. آن روز، این سؤال ساده، موجب شکل‌گیری ایدهٔ دوربین فوری در ذهن لند می‌شود؛ تا اینکه لند موفق می‌شود در سال ۱۹۴۸، اولین دوربین پولاروید خود را به بازار عرضه کند؛ دوربینی که پس از ۶۰ ثانیه عکس را بر روی فیلم عکاسی ظاهر می‌کرد. او در سال ۱۹۶۳ نیز موفق به تولید فیلم فوری شد و پس از عرضه چندین مدل از دوربین‌های پولاروید، در سال ۱۹۷۷ دوربین خودکار با قابلیت چاپ فوری عکس را عرضه کرد؛ محصولی که میلیون‌ها نمونه از آن به سراسر جهان عرضه شد. همان‌طور

عکس: مرتضی صابری تهرانی - ۱۱ ساله

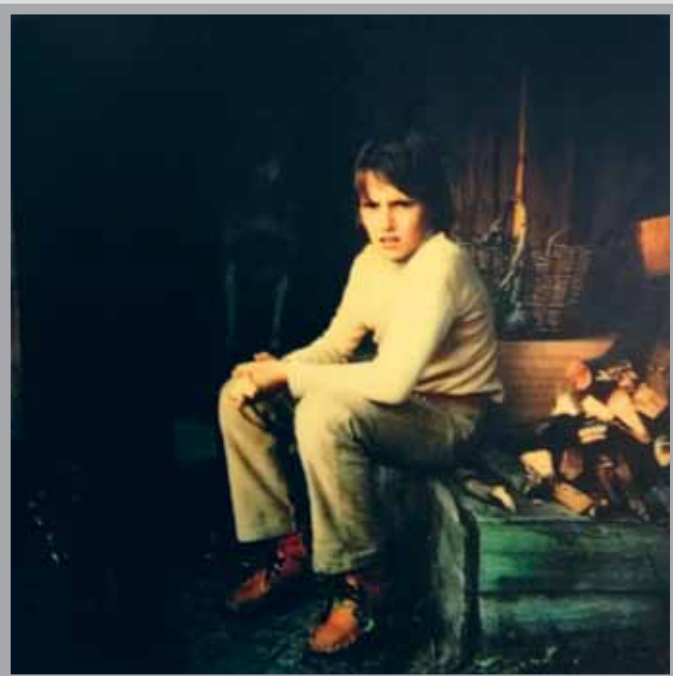
عکس: پارسا کوزه‌گر - ۶ ساله

عکس: محمد مهدی باقری - ۱۳ ساله

عکس: عیسی جعفری - ۱۶ ساله

برگرفته از کتاب یک دم نور - پولارویدهای تارکوفسکی

که ملاحظه می‌کنید ذهن باز یک کودک، و دانش یک پدر موجب اختراع دوربین عکاسی پولاروید شد. امروزه حتی باوجود فراگیر شدن عکاسی دیجیتال دوربین‌های پولاروید همچنان تولید می‌شوند.

۴

از معروف‌ترین هنرمندان بزرگی که با استفاده از این دوربین ساده عکاسی به خلق آثار خود پرداخته‌اند می‌توان به اندی وار هول، خالق سبک پاپ آرت، آندری تارکوفسکی فیلم‌ساز شهیر روس، آنتیونینی فیلم‌ساز ایتالیایی و بسیاری دیگر اشاره کرد. امروزه آثار بسیاری از عکاسان لوموگراف و یا عکاسانی که با دوربین پولاروید عکاسی کرده‌اند، به‌عنوان اثر هنری در گالری‌های معتبر دنیا عرضه می‌شود.

۵

«زیبایی‌شناسی عکاسی به‌طور بی‌وقفه و قدم به قدم با جریان اصلی خود هنر پیش رفته است. بدین معنی که آن دسته از عکاسان مستقل که پیشگام هستند به سادگی گرویده‌اند»^۶ تطبیق تعاریف و ویژگی‌های عکاسی لوموگرافی و استفاده از دوربین‌های پولاروید، با عکاسی کودکان از وجوه بسیاری می‌تواند مورد بررسی قرار بگیرد. به‌طور مثال انتقال مضمون و دسترسی به هدف با ساده‌ترین وسیله که از ویژگی‌های بارز سبک لوموگرافی و از امکانات بالقوه دوربین‌های پولاروید است می‌تواند برای بسیاری از کودکان علاقه‌مند به عکاسی کارگشا باشد. این در حالی است که شاهد هستیم خانواده‌ها گاه در تدارک خرید گران‌ترین تجهیزات عکاسی برای فرزندان خود هستند.^۷ تأکید بر سادگی و ارزانی ابزار مورد استفاده می‌تواند مهم باشد.

۶

در مواجهه با عکاسی کودکان و ارزیابی این دسته از آثار، معمولاً تسلط تکنیکی یا فنی در مرحله چندین اهمیت قرار می‌گیرد و مهم‌ترین نکته نوع نگاه و زاویه ذهنی در برخورد با موضوع است. مثال متناسب با این موضوع، نقاشی کودکان است. بی‌تردید هیچ‌کس از کودکی که نقاشی می‌کشد انتظار ترسیم دقیق خطوط و شکل‌ها را ندارد و اشکالات مهارتی در این زمینه نشانه یا یکی از ویژگی‌های بارز در زمینه تشخیص اصالت آثار در این گونه موارد است. بنابراین کیفیت فنی پایین به هیچ‌وجه به معنی کیفیت هنری پایین نیست در تقسیم‌بندی عکاسی به دو بخش اصلی فن و هنر اینجا بخش دوم اهمیت بیشتری یافته و مورد توجه قرار می‌گیرد. هرچند این شیوه حتی در هنر بزرگ‌سال و در طول دوره‌های خاصی که زیبایی‌شناسی عکاسی پشت سر گذاشته است گاه حتی به‌طور عامدانه به کار گرفته شده است. به‌طور مثال «در دهه اول قرن بیستم - اکثر عکاسان تلاش می‌کردند کیفیت کارهایشان تا حد ممکن به نقاشی نزدیک باشد. این گرایش احتمالاً دنباله تلاش‌های آگاهانهٔ ا.جی. ریلندر در سال ۱۸۵۴ است که از او به‌عنوان - پدر عکاسی هنری - یاد می‌شود»^۸ در این دوره شاهد هستیم که عکاسان بسیاری با شیوه‌های مختلف چاپ، عامدانه در پی دست یافتن به فضایی غیر واضح در عکس‌ها هستند «از دیدگاه عکاسی هنری تلطیف نور تأثیرات امپرسیونیستی می‌آفرید»^۹ در توضیح ارتباط این موضوع با عکاسی لوموگرافی باید یادآور شد که لنز مورد استفاده در عکاسی لوموگرافی پتزوآل^{۱۱} نام دارد. از مشخصات اپتیکی این لنز وضوح تصویر در مرکز لنز و محو شدن در پس‌زمینه است که حالتی رویایی به عکس می‌دهد. جدا کردن سوژه از پس‌زمینه یکی از ویژگی‌های اصلی عکس‌های ثبت شده با این لنز است.

۷

از دیگر ویژگی‌های مهم در هنر کودک می‌توان به شاخصه «فعالیت بازی گونه» اشاره کرد. همان‌طور که پیشتر گفتیم فی‌البداهگی در سبک لوموگرافی یک

عکس: حسین شلاکه - ۱۴ ساله

ویژگی شناخته شده است که در ارتباط با بازی- موضوعیت پیدا می کند. یکی از مهم ترین جنبه های بازی، لذت بخش بودن و کسب تجربه برای بچه ها است. «هر اثری که در ایجاد حس شادمانی- یعنی ایجاد لذت- شکست بخورد، در مقام اثر هنری هم شکست خورده است.»^{۱۲}

ویژگی قابل توجه دیگر این است که در صورت تقسیم بندی گروه عکاسان به دو دسته حرفه ای و آماتور محتمل تر است که هنر عکاسی کودکان در دسته ذوق ورزان یا آماتورها قرار گیرد. صرف نظر از جنبه کسب درآمد در عکاسی حرفه ای، مراد ما از هنر آماتوری یا ذوق ورزانه عدم تسلط کامل به مسائل تکنیکی، کم تجربگی و در عین حال تجربه گرایی است. در مورد تجربه گرایی توضیحی که ضروری به نظر می رسد این است که هنرجوی تازه کار کودک و نوجوان از آنجایی که با اصول و قواعد زیبایی شناسی و سبک شناسی آشنا نیست، ناخواسته از نوعی آزادی عمل کامل بهره مند است که پیرو آن، فارغ از مسائل تئوریک این آزادی، می تواند به خلق آثار بدیع و نوپدید منجر شود. از همین رو شاید بتوان گفت شیوه عکاسی بچه ها فارغ از ملاحظات فنی، تکنیکی و تئوریک رایج در هنر عکاسی، می تواند ناخودآگاه از وجهی تجربی نیز برخوردار باشد. بر این اساس با توجه به روح جست و جوگری و آزمون و خطای دائمی که در تولیدات این گروه از هنرجویان وجود دارد، تجربه گرایی می تواند به عنوان یکی از وجوه بارز در هنر کودک و نوجوان همواره مد نظر قرار داشته باشد.

نمونه ای از دوربین های پولاروید جدید

در پایان یادآوری و تأکید می شود، با توجه به اینکه آموزش و تهیه تجهیزات حرفه ای عکاسی معمولاً پرهزینه است، می توان با تکیه بر ساده ترین تجهیزات موجود و در دسترس به آموزش عکاسی به بچه ها پرداخت. همچنین در هر گونه مواجهه با آثار تولیدی بچه ها در زمینه عکاسی، می توان صرف نظر از نکات فنی و اجرایی به ارزش های محتوایی و نگاه شخصی ای که در این گونه آثار مجال و فرصت ظهور پیدا می کند توجه ویژه داشت. درک زاویه ذهنی در مواجهه با موضوعات عکاسی شده، فی البداهگی و رفتار بازی گونه لذت بخش بودن و کسب تجربه، بیان احساس نسبت به موضوعات و پدیده ها و در نهایت ایجاد حس شادمانی و تجربه گرایی از عواملی است که می تواند در بررسی آثار تولیدی هنر آموزان کودک و نوجوان رشته عکاسی حائز اهمیت فراوان باشد.

نمونه عکس گرفته شده با لنز پتسوال

پی نوشت ها

۱. روان شناسی چشم خلاق، رودلف آرنهیم ترجمه مجید اخگر، انتشارات سمت، ۱۳۹۱ (ص ۲۰۰).
۲. فرهنگ دوربین، هالا بلاف، ترجمه رعنا جوادی، انتشارات سروش ۱۳۷۵ (ص ۶۰).
۳. دوئن مایکل، عکاس آمریکایی که در جهان عکاسی از او اغلب به عنوان سردمدار عکاسی روانی نام می برند.
۴. دنیای تصاویر روانی، دوئن مایکل، عبدالرضا پایدار، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۹۲ (ص ۶۹).
۵. دوربین پولاروید، (Polaroid camera)، نوعی دوربین آنالوگ ظهور فیلم فوری است.
۶. در سال ۱۹۲۶، ادوین هربرت لندن، پس از یک سال تحصیل در دانشگاه هاروارد، ترک تحصیل می کند تا خودش بر روی پولاریزاسیون نور تحقیق کند، دو سال بعد، او فیلتر پولاریزه نور را اختراع و ثبت می کند. در سال ۱۹۳۷، لندن شرکت پولاروید را تأسیس می کند.
۷. فرهنگ دوربین، همان (ص ۶۱).
۸. تجهیزاتی که معمولاً به واسطه وزن زیاد باعث بروز خستگی و ایجاد دلزدگی در بچه ها می شود و ایشان را از لذت عکاسی محروم می سازد.
۹. سیر تحول عکاسی، پتر تاسک، محمد ستاری، انتشارات سمت ۱۳۸۸ (ص ۷۱).
۱۰. سیر تحول عکاسی، همان (ص ۷۵).
۱۱. این لنز ارزان قیمت را ژوزف پتسوال فرانسوی در سال ۱۸۴۰ میلادی برای عکاسی پرتره طراحی کرد و ساخت.
۱۲. کتاب مجموعه مقالات «مسائل هنر و زیبایی شناسی معاصر ۳» مطالعات فرهنگی در زیبایی شناسی، ریتا فلسکی، دیوید شاموی، مترجم نیما ملک محمدی.
۱۳. مطالعات فرهنگی و مسئله لذت و ارزش، دیوید شاموی، (ص ۸۵).